

**PRZEGLĄD ZACHODNIOPOMORSKI
ROCZNIK XXXII (LXI) ROK 2017 ZESZYT 2**

DARIUSZ KARCZEWSKI

Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych
e-mail: karian@ukw.edu.pl

**KSIĄŻĘ SŁUPSKI KAZIMIERZ IV (KAŻKO)
JAKO LUKSEMBURSKI KANDYDAT DO TRONU POLSKIEGO**

Słowa kluczowe: Królestwo Polskie, Pomorze Zachodnie, książę Kazimierz IV (Każko), cesarz Karol IV

Keywords: Kingdom of Poland, West Pomerania, Duke Casimir IV (Każko), Emperor Charles IV

Kronikarz Jan (Janek) z Czarnkowa jednoznacznie widział w księciu słupskim Kazimierzu IV, zwanym powszechnie Każkiem, wnuku po kądzieli Kazimierza Wielkiego, prawowitego dziedzica i następcę tronu polskiego po ostatnim królu Polski z dynastii Piastów¹. Reprezentujący stronnictwo legitymistów (stronnictwo dworskie) kronikarz traktował z wyraźną z sympatią i wyrozumiałością młodego księcia². Trudno atoli jednoznacznie stwierdzić, czy te uczucia wobec

¹ *Joannis de Czarnkow chronicon Polonorum*, w: Monumenta Poloniae Historica, red. J. Szlachtowski, t. 2, Lwów 1872, s. 641: „*tanquam haeres et successor legitimus avi sui, domini Kazimiri olim regis Poloniae...*”.

² Charakterystyka księcia Każka: tamże, s. 679. W sprawie poglądów politycznych Jana (Janek) z Czarnkowa zob. J. Wyrozumski, *Horyzont polityczny Janka z Czarnkowa*, „Studia Źródłoznawcze” 1990, t. 32–33, s. 61–62; J. Pakulski, *Kulisy sprawy Janka z Czarnkowa*, w: *Genealogia – Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. A. Radzimiński, J. Wroniszewski, Toruń 1996, s. 34–35, 62–65; J. Bieniak, *Jan (Janek) z Czarnkowa. Niedokończona kronika polska z XIV wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 2009, t. 47, s. 121–127.

raczej dość miernego kandydata wynikały z własnych emocji kronikarza, czy zostały przejęte od króla Kazimierza, który nieskrywaną miłością darzył swojego wnuka i zarazem przybranego syna. Może jednak okazywana na kartach kroniki sympatia do księcia Każka podsycana była przede wszystkim inną namiętnością – wrogością wobec węgierskiego Andegawena, nowego króla Polski? W takim razie legitymistyczna postawa kronikarza, popieranie kandydatury księcia pomorskiego, dla którego być może próbował wykraść grobowe insygnia Kazimierza Wielkiego³, współgrała z dążeniami Karola IV. Wszak to właśnie na ziemiach cesarza kronikarz począł szukać schronienia po skazaniu go na banicję⁴. Wypada się zgodzić z Joachimem Zdrenką, że niemal wszystkie plany czynione przez króla polskiego i realne posunięcia wobec Każka słupskiego odbywały się pod przychylnym, acz czujnym okiem Karola IV⁵. Każde działanie przybliżało bowiem cesarza do sukcesji Luksemburgów na tronie polskim; wiemy przecież, że był on prawdziwym wirtuozem polityki małżeńskiej⁶.

W polityce pomorskiej Kazimierza Wielkiego uwieńczeniem jego kilkuletnich starań o zawarcie przymierza antykrzyżackiego pomiędzy Królestwem Polskim a księstwem wołoskim było wydanie jego najstarszej córki Elżbiety za księcia Bogusława V (najprawdopodobniej 24 lub 25.02.1343)⁷. Najstarszym synem tej pary był Kazimierz IV⁸, urodzony najpewniej w 1351 roku⁹. W kronice

³ J. Pakulski, *Kulisy...*, s. 56–64.

⁴ *Joannis de Czarnkow...*, s. 706.

⁵ J. Zdrenka, *Pomorze Zachodnie w świetle polityki dynastycznej Kazimierza Wielkiego*, w: *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów*, red. K. Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 168–171.

⁶ Przewodnik po różnorakich, zrealizowanych lub tylko projektowanych, przedsięwzięciach małżeńskich Karola IV zob. D. Veldtrupa, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV*, Warendorf 1988. Autor naliczył 29 małżeństw, nie licząc 4 małżeństw samego monarchy.

⁷ S. Nowogrodzki, *Między Luksemburgami, Wittelsbachami a Polską (Pomorze Zachodnie a Polska w latach 1323–1370)*, Gdańsk 1936, s. 26–28; E. Rymar, *Rodowód księząt pomorskich*, t. 2, Szczecin 1995, s. 22–23. Zob. też uwagi K. Jasiński, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań–Wrocław 2001, s. 192–194.

⁸ E. Rymar, *Rodowód księząt pomorskich*, t. 2, s. 34–37; tenże, *Rodowód księząt pomorskich. Suplement*, Gdańsk 2003, s. 86–88.

⁹ Wskazuje na to wystawiona w 1360 r. suplika Kazimierza Wielkiego skierowana do papieża Innocentego VI, w której określono ówczesny wiek księcia Każka na 9 lat. *Monumenta Poloniae Vaticana*, red. J. Ptaśnik, t. 3, nr 393, Kraków 1914, s. 371; *Bullarium Poloniae* (dalej: BP), t. 2, red. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Rzym–Lublin 1985, nr 1002.

Jana z Czarnkowa bywał on zwany zdrobniale Każkiem lub Kazkiem¹⁰, co zapewne było echem pieśzcotliwego nazywania go tak przez królewskiego dziadka.

Po raz pierwszy jedyny wnuk Kazimierza Wielkiego pojawił się realnie w planach politycznych króla Polski już w 1359 roku. Wówczas to doszło do małżeństwa ośmioletniego księcia pomorskiego z, może około rok starszą, Kenną (Kunegundą), córką wielkiego księcia litewskiego Olgierda i księżniczki twerskiej Julianny¹¹. Małżeństwo to miało na celu poprawę stosunków polsko-litewskich, chwilowo pogorszonych na tle rywalizacji o Ruś halicko-włodzimierską, i podtrzymanie nadziei na pokojową chrystianizację Litwy. Było ono przede wszystkim sposobem na odciążenie Litwy od nawiązania bliższych kontaktów z cesarzem Karolem IV i próbą zawiązania szerszej koalicji antykrzyżackiej¹².

Wydarzeniem przełomowym dla prestiżu Każka było jednak małżeństwo cesarza Karola IV z jego starszą siostrą Elżbietą. Uroczystości ślubne odbyły się 21 maja 1363 roku w Krakowie, gdzie Każko najpewniej był ze swoim ojcem¹³. Bardzo prawdopodobne, że młody szwagier cesarza mógł być też obecny

¹⁰ *Joannis de Czarnkow...*, s. 679, 680, 695.

¹¹ J. Tęgowski, *Małżeństwo Każka Bogusławica z Kenną Olgierdówną i jego rola w politycznych planach Kazimierza Wielkiego*, w: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Poznań 1997, s. 125–133; tenże, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław 1999, s. 96–97.

¹² T. Nowakowski, *Polityka północna Polski w latach 1356–1364 na tle jej sytuacji wewnętrznej*, „Zeszyty Naukowe Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy” nr 72, „Nauki Społeczne” nr 10, Bydgoszcz 1980, s. 86–87; J. Wyrozumski, *Litwa w polityce Piastów*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, „Historia”, t. 26, Toruń 1992, s. 55–56, 63–64; J. Tęgowski, *Małżeństwo Każka...*, s. 128–129, 131–132; tenże, *Piastowie i Giedyminowicze. Dzieje wzajemnych stosunków w średniowieczu*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2011, t. 3, s. 78; D. Wróbel, *Kwestia krzyżacka a wschodnia polityka Kazimierza Wielkiego po roku 1343*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2007, t. 4, s. 136–187.

¹³ *Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. IX, red. consilium, Varsoviae 1978, s. 518–521; Th. Kantzow, *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, t. 1, tłum. K. Gołda, przypisy i komentarze T. Białocki, E. Rymar, Szczecin 2005, s. 447. Listę uczestników tej uroczystości ślubnej najdokładniej zob. *Rocznik Świętokrzyski*, wyd. A. Rutkowska-Płachcińska, Monumenta Poloniae Historica Series Nova, t. 12, Kraków 1996, s. 107–108, zap. 109, jest ona jednak kontaminacją jeszcze jednego wydarzenia – zjazdu krakowskiego z września 1364 r.; zob. J. Śliwiński, *W sprawie polityki dynastycznej Kazimierza Wielkiego i Karola IV Luksemburskiego*, w: *Studia z dziejów polityki dynastycznej od XIII do XVII w.*, red. J. Śliwiński, Olsztyn 1993, s. 62–67; tenże, *Walka o koronę polską. Zjazd monarchów w Krakowie w 1364 roku*, Olsztyn 2012, s. 105–111; S. Szczur, *Krakowski zjazd monarchów w 1364 roku*, „Roczniki Historyczne” 1998, t. 64, s. 40–42; R. Grodecki, *Kongres krakowski w roku 1364*, wyd. 2, Kraków 1995, s. 55–60, 80; J. Zdenka, *Elżbieta, córka Bogusława V księcia pomorskiego żoną cesarza Karola IV*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1977, nr 1, s. 6–8.

w niedzielę 18 czerwca 1363 roku w praskiej katedrze św. Wita, gdy jego siostra została koronowana na królową Czech przez arcybiskupa praskiego Ernesta (Arnošta) z Pardubic¹⁴. Pogląd Jerzego Wyrozumskiego, że małżeństwo to było sukcesem działań dyplomacji Kazimierza Wielkiego wydaje się zbyt optymistyczny¹⁵. Mariaż ten przede wszystkim był korzystny dla Karola IV i polskich zwolenników Luksemburgów. Wpłynął bowiem na osłabienie sojuszu Polski z Węgrami i Pomorzem wołoskim, uspokoił konflikt pomiędzy Karolem IV a Ludwikiem Węgierskim i Habsburgami oraz otworzył cesarzowi drogę do ewentualnej sukcesji w Polsce¹⁶. Jednocześnie pod względem ekonomicznym posunięcie to otwierało drogę monarchii Luksemburgów ku północy, ku Bałtykowi i jego portom morskim¹⁷.

Jan (Janek) z Czarnkowa przekazał wiadomość, że Każko przez kilka lat przebywał na dworach Ludwika Węgierskiego i Karola IV¹⁸, co sprawiło, że niekiedy w literaturze historycznej nieco przeceniano jego aktywność polityczną. Wynikało to między innymi z mylenia go z noszącym to samo imię księciem Pomorza szczecińskiego Kazimierzem III (zm. w 1372 r.)¹⁹. Niewątpliwie przebywał w otoczeniu cesarza we Frankfurcie nad Odrą i w Berlinie podczas cesarskiej

¹⁴ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, w: *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 4, red. J. Emler, Prae 1884, s. 528.

¹⁵ J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 125–126.

¹⁶ T. Nowakowski, *Polityka...*, s. 87–88; J. Zdrenka, *Elżbieta...*, s. 9–11; K. Jasiński, *Małżeństwa i koligacje Kazimierza Wielkiego*, „*Studia Źródłoznawcze*” 1990, t. 32–33, s. 71; J. Śliwiński, *W sprawie...*, s. 59–61; tenże, *Powiązania dynastyczne Kazimierza Wielkiego a sukcesja tronu w Polsce*, Olsztyn 2000, s. 62–65, 81–84; F. Kavka, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–78). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika*, t. 1, Praha 1993, s. 199–200; tenże, *Zum Plan der luxemburgischen Thronfolge in Polen (1368–1382). Strittige Forschungsfragen*, „*Zeitschrift für historische Forschung*” 1986, z. 13, s. 257–283; tenże, *Karel IV. a anjouovsko-piastovské dědictví*, „*Sborník historický*” 1989, t. 36, s. 5–63; tenże, *Karel IV. a anjouovsko-piastovské dědictví*, w: *Polska – Śląsk – Czechy. Studia nad dziejami stosunków kulturalnych i politycznych w średniowieczu*, red. R. Gładkiewicz, „*Acta Universitatis Wratislaviensis*”, „*Historia*”, t. 81, Wrocław 1994, s. 95–96.

¹⁷ F. Seibt, *Karol IV*, przeł. C. Tarnogórski, Warszawa 1996, s. 270.

¹⁸ *Joannis de Czarnkow...*, s. 679.

¹⁹ Dla przykładu: J. Mitkowski, *Kazimierz V (IV) Każko (1351–1377)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1967, s. 281; J. Śliwiński, *Walka o koronę polską. Zjazd monarchów w Krakowie w 1364 roku*, Olsztyn 2012, s. 96; tenże, *Powiązania...*, s. 66, którzy przyjmują, że Każko słupski był obecny na brneńskich pertraktacjach pokojowych w lutym 1364 r., zawartych pomiędzy cesarzem i jego synami z jednej strony a królem węgierskim Ludwikiem Wielkim i książętami austriackimi z rodu Habsburgów z drugiej strony. Por. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, t. 9, red. V. Brandl, Brunn 1875, nr 337.

wyprawy do Brandenburgii w końcu lipca 1363 roku²⁰. Śmierć księżnej Kenty (Kunegundy) Olgierdówny (27.04.1368)²¹ sprawiła, że jego królewski dziad wkrótce ożenił Kaźka z Małgorzatą, córką księcia mazowieckiego Siemowita III. Kazimierz Jasiński przekonująco dowiódł, że do małżeństwa doszło najpewniej w święta wielkanocne (1–2.04.1369) w Płocku²². Przy okazji tego ślubu dziadek dokonał adopcji Kaźka, zapewne pod wpływem silnego wówczas dworskiego stronnictwa luksemburskiego²³. Pod względem prawnym była to jednak adopcja niepełna, niegwarantująca pełni praw dziedzicznych przysposobionego²⁴. Wówczas też najpewniej król uposażył przybranego syna częścią swej ojcowizny – ziemią łeczycką i sieradzką. W historiografii ten związek małżeński traktuje się jednoznacznie jako antykrzyżacki i mający na celu większą integrację Pomorza Zachodniego z Polską. Chociaż do usynowienia musiało dojść za zgodą, a przynajmniej za wiedzą Ludwika Węgierskiego, nie można zapomnieć, że jednak akt adopcji był przede wszystkim zwycięstwem nastawionej proluksembursko grupy legitymistów²⁵. Oczywiście Karol IV traktował swojego szurzę (szwagra, brata żony) przedmiotowo. Najlepszym dowodem na to jest wystosowanie przez niego pod koniec 1368 roku supliki do papieża Urbana V o dyspensę z racji pokrewieństwa w przypadku zaręczyn jego syna Waclawa z jedną z córek Kazimierza

²⁰ *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, red. von A.F. Riedel, t. A 6, Berlin 1846, s. 407–409, nr 15; tamże, t. A 9, Berlin 1849, s. 52–53, nr 84; tamże, t. A 12, Berlin 1857, s. 303–305, nr 33; tamże, t. A 14, Berlin 1857, s. 130–132, nr 185; tamże, t. A 15, Berlin 1858, s. 159–161, nr 209; tamże, t. A 16, Berlin 1859, s. 329–331, nr 29; tamże, t. A 19, Berlin 1860, s. 241–242, nr 111; tamże, t. A 21, Berlin 1861, s. 185–186, nr 127; Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim, Akta miasta Gorzowa, sygn. Dokumenty pergaminowe, nr 35; E. Syska, *Dokumenty Gorzowa Wielkopolskiego (Landsbergu) z lat 1257–1373*, Gorzów Wielkopolski 2006, s. 78–79, nr 75 (obszerny regest i fotografia dokumentu). We wszystkich tych dokumentach figuruje jako świadek wspólnie z Kazimierzem III szczecińskim: *Kasimir und Kasimir, Gevettern, zu Stettin Hertzogen*.

²¹ *Kalendarz katedry krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, w: *Monumenta Poloniae Historica Series Nova*, t. 5, Warszawa 1978, s. 143; por. J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław 1999, s. 97, gdzie autor przyjął, że śmierć pierwszej żony księcia Kaźka IV nastąpiła w 1367 r.

²² K. Jasiński, *Zjazd na Mazowszu w kwietniu 1369 r. i jego geneza. Ze studiów nad itinerarium Kazimierza Wielkiego*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, „Historia”, t. 9, Toruń 1973, s. 59–69; tenże, *Małgorzata (ur. ok. 1355), żona Kaźka ks. słupskiego, następnie Henryka VII ks. lubińskiego i brzeskiego*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, 1974, s. 441–442; zob. *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, cz. 3, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Warszawa 2000, nr 103 (indeks osób i miejscowości oprac. J. Piętka).

²³ K. Jasiński, *Małżeństwa i koligacje...*, s. 74–75; J. Śliwiński, *W sprawie...*, s. 80–82.

²⁴ Na ten aspekt prawny zwrócił uwagę K. Jasiński, *Zjazd na Mazowszu...*, s. 67, przyp. 31.

²⁵ Przegląd tych zapatrywań zob. J. Bieniak, *Jan (Janek)...*, s. 122–123.

Wielkiego, zrodzonych z księżnej żagańskiej Jadwigi. W odpowiedzi papież udzielił dyspensy i zgodził się na legitymację córek królewskich, jednak bez naruszenia praw do sukcesji tronu polskiego²⁶. Przy tej okazji określono kolejność dziedziczenia: król węgierski Ludwik, cesarzowa Elżbieta Pomorska, węgierska królowa-matka Elżbieta Łokietkówna i książę słuński Kazimierz. Czujność stroiny węgierskiej i nowa sytuacja polityczna sprawiły jednak, że plany te spaliły na panewce, gdyż 5 grudnia 1369 roku ten sam papież wystawił bullę, według której sukcesja na tronie polskim powinna przypaść Elżbiecie Łokietkównie i jej synowi Ludwikowi²⁷. Jednak już wówczas w odwodzie polityczno-dynastycznym Karola IV był jego pierwszy syn z Elżbiety Pomorskiej – Zygmunt (ur. 14.02.1368).

Gwiazda usynowionego księcia pomorskiego rozblęła na nowo, gdy jego przybrany ojciec w obliczu śmierci zapisał mu księstwa: łęczyckie, sieradzkie, dobrzyńskie i kujawskie z zamkami w Kruszwicy i Bydgoszczy oraz Wałcz i Złotów (3.11.1370)²⁸. Oprócz rewindykowanych w 1368 roku północnych krańców Wielkopolski²⁹ wszystko to były ziemie dziedziczne Kazimierza³⁰, nadane przybranemu synowi wbrew dotychczas wypracowywanej koncepcji jedności teryto-

²⁶ *Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia*, t. 2, red. A. Theiner, Romae 1860, nr 171 = *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, t. 3, red. B. Jenšovský, Pragae 1944, nr 1154 = BP, t. 2, nr 1647. Rewizję funkcjonującej dotychczas w literaturze historycznej daty tej supliki (12.1369) przekonująco przeprowadził F. Kavka, *Vláda Karla IV...*, t. 2, s. 82–83 (i przyp. 72 na s. 95). Pogląd F. Kavki rozpowszechnił i obronił S. Sroka, *Węgierskie i luksemburskie zabiegi o legitymizację córek Kazimierza Wielkiego*, w: *Kazimierz Wielki i jego państwo. W siedemsetną rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim*, red. J. Maciejewski, T. Nowakowski, Bydgoszcz 2011, s. 119–126.

²⁷ *Vetera monumenta...*, t. 2, nr 171; J. Śliwiński, *Walka o koronę polską...*, s. 134–137; tenże, *Powiązania...*, s. 101–104.

²⁸ *Joannis de Czarnkowi...*, s. 635; *Joannis Długosii...*, s. 347. Udokumentowanie identyfikacji zapisanego w kronice Jana z Czarnkowa Wielatowa ze Złotowem zob. T. Jurek, *Garść uwag o początkach Złotowa*, w: *Pomerania et alia. Opuscula Joachimo Zdenka dedicata*, red. J. Karczewska, M. Tureczka, Toruń 2017, s. 174–179.

²⁹ Przebieg prowadzonej przez Kazimierza Wielkiego akcji rewindykacji ziem polskich będących pod panowaniem margrabiów brandenburskich z dynastii Wittelsbachów zob. A. Czacharowski, *Społeczne i polityczne siły w walce o Nową Marchię w latach 1319–1373. Ze szczególnym uwzględnieniem roli możnowładztwa nowomarchijskiego*, Toruń 1965, s. 163–175.

³⁰ Z obszernej literatury poruszającej testament Kazimierza Wielkiego wspomnę tylko: O. Balzer, *O następstwie tronu w Polsce. Studya historyczno-prawne*, Rozprawy Akademii Umiejętności, Wydział Historyczno-Filozoficzny, t. 36, Kraków 1897, s. 289–431, w odniesieniu do zapisu dla Każka szczególnie s. 419–423; tenże, *Królestwo Polskie 1295–1370*, wyd. 2, Kraków 2005, s. 578–582; M. Dragan, *Testament Kazimierza Wielkiego*, w: *Sprawozdanie Dyrekcji CK Gimnazjum V. we Lwowie za rok szkolny 1911*, Lwów 1911, s. 3–23; S. Kętrzyński, *Zapis Kazimierza Wielkiego dla Kazimierza Bogusławowicza*, „Przegląd Historyczny” 1912, t. 14, s. 26–47.

rialnej *coronae regni Poloniae*³¹. Natychmiastowa i dość bezwzględna kontrakcja Ludwika i jego matki Elżbiety Łokietkówny, wsparta inicjatywą stronnictwa andegaweńskiego, reprezentowanego głównie przez możnych małopolskich, jednoznacznie zgasiła Każkowe nadzieje³².

W momencie śmierci króla Kazimierza (5.11.1370) jego wnuk i przybrany syn mógł przebywać na Pomorzu. Wspomniany jest bowiem w dokumencie swojego ojca, wystawionym 28 października 1370 roku w Anklam, obok młodszych braci, Warcisława i Bogusława³³. Niewątpliwie sytuacja ta mogła utrudnić i opóźnić jego działania związane z egzekucją królewskiego testamentu. W efekcie zdecydowanej akcji obozu andegaweńskiego księcia pomorskiego pozbawiono większości zapisanych mu przez dziada ziem. Każko musiał zadowolić się ziemią dobrzyńską, na Kujawach otrzymał kasztelaninę bydgoską poszerzoną o wydzielone z kasztelanii inowrocławskiej terytorium tużeńskie oraz grody Złotów i Wałcz w północnej Wielkopolsce. Z tak zakreślonego obszaru złożył książę hołd lenny na ręce Ludwika Węgierskiego podczas jego koronacji na króla polskiego (17.11.1370). W posiadanie wymienionych dóbr wszedł zapewne od razu, gdyż już w kwietniu 1371 roku wystawił dokument jako książę dobrzyński³⁴. Gdy w aktualnej konstelacji politycznej w oczach cesarza osoba młodego księcia stała się mało przydatna, Każko zbliżył się do ojca. Nim jednak został przez rodziciela dopuszczony do współwładzy, doszło pomiędzy nimi do wielu ustaleń o charakterze militarnym³⁵ i politycznym³⁶. Ostatecznie na zjeździe w Stargardzie (8.06.1372) brat i bratankowie Bogusława V wymusili na nim podział księstwa

³¹ J. Dąbrowski, *Korona Królestwa Polskiego w XIV wieku. Studium z dziejów rozwoju polskiej monarchii stanowej*, Wrocław–Kraków 1956, s. 105–107.

³² J. Dąbrowski, *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego (1370–1382)*, wyd. 2, Kraków 2009, s. 148–157.

³³ C.F. Stavenhagen, *Topographische und Chronologische Beschreibung der Pommerschen Kauf- und Handels-Stadt Anklam*, Greifswald 1773, s. 390–391, nr 63; J. Zdrenka, *Dokumenty Kazimierza IV księcia słupskiego pana Dobrzyńia i Bydgoszczy (1351–1377)*, „Studia Bałtyckie” 1996, t. 1, s. 110.

³⁴ *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. II, cz. 2, wyd. L. Rzyszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1852, nr 524.

³⁵ *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, hrsg. von E. Joachim, W. Hubatsch, t. 2, Göttingen 1948, nr 979.

³⁶ *Geschichte des Geschlechts v. d. Osten. Urkundenbuch*, hrsg. von O. Grotefend, Bd. 1, Leipzig 1914, nr 839, 840; *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, hrsg. von A. F. Riedel, t. B 2, nr 1126 = *Mecklenburgisches Urkundenbuch*, Bd. 18, hrsg. von H. Grotefend, Schwerin 1897, nr 10299 A.

wołogoskiego, czego efektem było powołanie do życia księstwa słupskiego³⁷. Jak wynika w dokumentów, Kazimierz Bogusławic starał się równomiernie dzielić pobyt w obu częściach swego władztwa. Wyjątkiem był rok 1372, gdy od wczesnej wiosny do jesieni przebywał na Pomorzu (najpewniej w związku z podziałem ojcowizny), i rok 1374, gdy po śmierci Bogusława V (przed 24.04.1374) przejął pełnię władzy w księstwie słupskim³⁸. Już 17 maja 1374 roku Kazimierz IV był jednym z sygnatariuszy trzyletniego landfriedu (pokoju ziemskiego), zawartego w Prenzlau pomiędzy cesarzem Karolem IV i jego synami – Wacławem oraz Zygmuntem i Janem jako margrabiami brandenburskimi a książętami meklemburskimi, pomorskimi, biskupem kamińskim Filipem i panami von Werle³⁹. Jeśli zaś idzie o jego otoczenie w tym okresie, to w pomorskich dobrach musiał on przejąć radę po swoim ojcu, zdominowaną przez wielkie rody. Inaczej rzecz się miała na terenie dobrzyńsko-bydgoskiej części księstwa, gdzie miał większy wpływ na tworzenie miejscowych elit i wynagradzanie swoich zwolenników⁴⁰. Brak jakichkolwiek źródłowych śladów sprawowania przez księcia Każka realnej władzy na ziemi wałeckiej skłonił Edwarda Rymara do przypuszczenia, że po śmierci Kazimierza Wielkiego „panowanie polskie stawało się iluzoryczne”⁴¹.

Brak reakcji Karola IV w sytuacji lekceważenia praw jego młodego szwagra jeszcze raz dowodzi, że cesarz preferował bezpośrednie interesy Luksemburgów, miejsca dla powinowatych z Pomorza w nich nie było. Pomimo to książę słupsko-dobrzyński i pan na Bydgoszczy okazał się wiernym wasalem króla Ludwika Andegaweńskiego. Dobitnie podkreślił to pomorski kronikarz Thomas Kantzow,

³⁷ J. Mielcarz, *Dzieje polityczne i społeczne Księstwa Słupskiego w latach 1372–1411*, Poznań 1976, s. 17–24.

³⁸ Namiastką itinerarium Kazimierza Bogusławica jest artykuł J. Zdrenki, *Dokumenty Kazimierza IV księcia słupskiego pana Dobrzyń i Bydgoszczy (1351–1377)*, uzupełniony uwagami D. Karczewskiego, *Kujawskie dokumenty księcia słupskiego Kazimierza IV (Każka) z lat 1371–1375*, Cz. I, „Zapiski Historyczne” 2002, t. 67, z. 1, s. 111–116.

³⁹ *Mecklenburgisches Urkundenbuch*, Bd. 18, hrsg. von H. Grotefend, Schwerin 1897, nr 10560. J. von Bohlen-Bohlendorf, *Der Landfriede Kaiser Karls IV. zu Prenzlau am 17. Mai 1374 für die Mark, Pommern und Mecklenburg, mit den betreffenden Fürsten geschlossen*, „Baltische Studien”, Bd. 15, Th. 1, s. 139–162.

⁴⁰ M. Szymecka, *Otoczenie księcia słupsko-dobrzyńskiego Każka*, w: *Szlachta, starostowie, zaciężni* („Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza”, nr 5), red. B. Śliwiński, Gdańsk–Koszalin 1998, s. 301–327; S. Szybkowski, *Rządy Kazimierza (Każka) Bogusławica w ziemi bydgoskiej. Jeszcze o otoczeniu księcia słupsko-bydgosko-dobrzyńskiego*, w: *Książęta, urzędnicy, złoczyńcy* („Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza”, nr 6), red. B. Śliwiński, Gdańsk 1999, s. 235–263.

⁴¹ E. Rymar, *Historia polityczna i społeczna Nowej Marchii w średniowieczu (do roku 1535)*, Gorzów Wielkopolski 2015, s. 406–407.

przypisując mu inicjatywę wyprawy przeciwko obwarowanemu na zamku w Złotorii księciu gniewkowskiemu Władysławowi Białemu⁴². Jednak według Jana z Czarnkowa to na wezwanie Sędziwoja z Szubina⁴³, królewskiego starosty wielkopolskiego i Kujaw inowrocławskich, Kaźko stawił się pod Złotorią, gdzie podczas szturm na mury został raniony kamieniem w głowę. W efekcie tego urazu zmarł 2 stycznia 1377 roku na zamku w Bydgoszczy, a pochowano go u cystersów w niedalekim Koronowie⁴⁴. Po śmierci Kazimierza słupskiego ziemia dobrzyńska wraz z pozostałymi kujawskimi terytoriami jego dawnego księstwa weszły w skład lenna nadanego księciu Władysławowi Opolczykowi przez króla Ludwika Węgierskiego 11 grudnia 1378 roku. Wyjątkiem były Wałcz i Złotów, które wróciły do Korony Królestwa Polskiego⁴⁵. Na ziemi dobrzyńskiej przez pewien czas nadal rządziła księżna-wdowa Małgorzata. Dość powszechnie przyjmuje się, że było tak aż do jej ponownego zamążpójścia za księcia brzeskiego Henryka VII z Blizną (lipiec 1379)⁴⁶ i spłaty jej posagu zabezpieczonego na ziemi dobrzyńskiej⁴⁷.

W początkowym okresie ewentualna kandydatura księcia Kazimierza (Kaźka) IV do tronu polskiego była, chociaż tylko doraźnie, realizacją luksemburskiej polityki dynastycznej. W znacznej mierze odbywało się to za zgodą króla Kazimierza Wielkiego, którego stosunki z cesarzem Karolem IV można uznać

⁴² Th. Kantzow, *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, t. 1, s. 458–460; W. Fenrych, *Kroniki Jana Bugenhagena i Tomasza Kantzowa o dziejach Pomorza Zachodniego w latach 1370–1464. Studium z zakresu ideologii politycznej*, Szczecin 1965, s. 33–36.

⁴³ *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak i S. Szybkowski, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 2014, s. 139–140.

⁴⁴ *Joannis de Czarnkow chronicon Polonorum*, s. 658, 660, 679. Na jego relacji oparł swój przekaz Jan Długosz (*Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. X, ed. consilium, Varsaviae 1985, s. 44–46, 57–58).

⁴⁵ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, t. 6, Warszawa–Poznań 1982, nr 259; *akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*, t. 5, wyd. O. Pietruski, K. Liske, Lwów 1875, nr 14; E. Rymar, *Historia polityczna i społeczna Nowej Marchii w średniowieczu (do roku 1535)*, Gorzów Wielkopolski 2015, s. 450–451.

⁴⁶ K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. 1, Wrocław 1973, s. 195; tenże, *Rodowód Piastów mazowieckich*, Poznań–Wrocław 1998, s. 85.

⁴⁷ *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, cz. 3, nr 220; J. Karczewska, *Kujawsko-dobrzyńskie władztwo Władysława Opolczyka*, w: *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2001, s. 53–54; J. Tęgowski, *Władztwo księcia Władysława Opolczyka w ziemi dobrzyńskiej i na Kujawach. Zarys problematyki*, w: *Książę Władysław Opolczyk. Fundator klasztoru Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie*, red. M. Antoniewicz, J. Zbudniewek, Warszawa 2007, s. 297–298.

„za poprawne, aczkolwiek nie towarzyszyła im szczerą przyjaźń”⁴⁸. Można wręcz stwierdzić, że w oczach cesarza rola młodego księcia pomorskiego dorównywała wówczas celom politycznym stawianym mu przez stronę polską. Narodziny Zygmunta Luksemburskiego nieco tę optykę mogły zmienić, jednak to koronacja Ludwika Węgierskiego na króla Polski zdecydowanie odsunęła Każka na boczny tor polityki dynastycznej Luksemburgów. Od tego czasu stał się on przykładowym wasalem króla Polski i Węgier Ludwika Andegaweńskiego. Być może, gdyby nie jego młodzieńcza brawura i jej tragiczny epilog, to po śmierci Ludwika Węgierskiego (w 1382 r.) ewentualna kandydatura Każka do tronu Królestwa Polskiego miałaby znacznie zwiększyć szanse powodzenia.

Bibliografia

Źródła

- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*, t. 5, wyd. O. Pietruski, K. Liske, Lwów 1875.
- Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim, Akta miasta Gorzowa, sygn. Dokumenty pergaminowe, nr 35.
- Bullarium Poloniae*, t. 2, red. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Rzym–Lublin 1985.
- Codex diplomaticus Brandenburgensis*, red. A.F. Riedel, t. A 6, Berlin 1846; t. A 9, Berlin 1849; t. A 12, Berlin 1857; t. A 14, Berlin 1857; t. A 15, Berlin 1858; t. A 16, Berlin 1859; t. A 19, Berlin 1860; t. A 21, Berlin 1861; t. B 2, Berlin 1845.
- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, t. 9, red. V. Brandl, Brunn 1875.
- Geschichte des Geschlechts v. d. Osten. Urkundenbuch*, red. O. Grotefend, cz. 1, Leipzig 1914.
- Joannis de Czarnkow chronicon Polonorum*, red. J. Szlachtowski, w: *Monumenta Poloniae Historica*, t. 2, Lwów 1872.
- Joannis Długossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae, lib. X*, red. consilium, Varsaviae 1985.
- Kalendarz katedry krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, w: *Monumenta Poloniae Historica Series Nova*, t. 5, Warszawa 1978.
- Kantzow Th., *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, t. 1, tłum. K. Gołda, przypisy i komentarze T. Białecki, E. Rymar, Szczecin 2005.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. II, cz. 2, wyd. L. Rzyszczyński, A. Muczkowski, Warszawa 1852.

⁴⁸ K. Jasiński, *Małżeństwa i koligacje Kazimierza Wielkiego*, s. 75, w innym miejscu (tamże, s. 72) ten wybitny historyk trafnie zauważył, że „dużo w tych stosunkach wyrachowania politycznego i gry dyplomatycznej”.

- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, t. 6, Warszawa–Poznań 1982.
- Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, w: *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 4, red. J. Emler, Pragae 1884.
- Mecklenburgisches Urkundenbuch*, cz. 18, red. H. Grotefend, Schwerin 1897.
- Monumenta Poloniae Vaticana*, t. 3, red. J. Ptaśnik, Kraków 1914.
- Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, t. 3, red. B. Jenšovský, Pragae 1944.
- Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza*, cz. 3, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, indeks osób i miejscowości oprac. J. Piętka, Warszawa 2000.
- Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, t. 2, red. E. Joachim, W. Hubatsch, Göttingen 1948.
- Rocznik Świętokrzyski*, wyd. A. Rutkowska-Płachcińska, Monumenta Poloniae Historica Series Nova, t. 12, Kraków 1996.
- Stavenhagen C.F., *Topographische und Chronologische Beschreibung der Pommerschen Kauf- und Handels-Stadt Anklam*, Greifswald 1773.
- Syska E., *Dokumenty Gorzowa Wielkopolskiego (Landsbergu) z lat 1257–1373*, Gorzów Wielkopolski 2006.
- Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, t. 2, red. A. Theiner, Romae 1860.

Literatura

- Balzer O., *Królestwo Polskie 1295–1370*, wyd. 2, Kraków 2005.
- Balzer O., *O następstwie tronu w Polsce. Studya historyczno-prawne*, Rozprawy Akademii Umiejętności, Wydział Historyczno-Filozoficzny, t. 36, 1897, s. 289–431.
- Bieniak J., *Jan (Janek) z Czarnkowa. Niedokończona kronika polska z XIV wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 2009, t. 47, s. 109–143.
- Bohlen-Bohlendorf J. von, *Der Landfriede Kaiser Karls IV. zu Prenzlau am 17. Mai 1374 für die Mark, Pommern und Mecklenburg, mit den betreffenden Fürsten geschlossen*, „Baltische Studien”, cz. 15, Th. 1, s. 139–162.
- Czacharowski A., *Spoleczne i polityczne siły w walce o Nową Marchię w latach 1319–1373. Ze szczególnym uwzględnieniem roli możnowładztwa nowomarchijskiego*, Toruń 1965.
- Dąbrowski J., *Korona Królestwa Polskiego w XIV wieku. Studium z dziejów rozwoju polskiej monarchii stanowej*, Wrocław–Kraków 1956.
- Dąbrowski J., *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego (1370–1382)*, wyd. 2, Kraków 2009.
- Dragan M., *Testament Kazimierza Wielkiego*, w: *Sprawozdanie Dyrekcji CK Gimnazjum V. we Lwowie za rok szkolny 1911*, Lwów 1911, s. 3–23.

- Fenrych W., *Kroniki Jana Bugenhagena i Tomasza Kantzowa o dziejach Pomorza Zachodniego w latach 1370–1464. Studium z zakresu ideologii politycznej*, Szczecin 1965.
- Grodecki R., *Kongres krakowski w roku 1364*, wyd. 2, Kraków 1995.
- Jasiński K., *Małgorzata (ur. ok. 1355), żona Każka ks. słupskiego, następnie Henryka VII ks. Lubiąskiego i brzeskiego*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, Wrocław 1974, s. 441–442.
- Jasiński K., *Małżeństwa i koligacje Kazimierza Wielkiego*, „*Studia Źródłoznawcze*” 1990, t. 32–33, s. 67–76.
- Jasiński K., *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań–Wrocław 2001.
- Jasiński K., *Rodowód Piastów mazowieckich*, Poznań–Wrocław 1998.
- Jasiński K., *Rodowód Piastów śląskich*, t. 1, Wrocław 1973.
- Jasiński K., *Zjazd na Mazowszu w kwietniu 1369 r. i jego geneza. Ze studiów nad itinerarium Kazimierza Wielkiego*, „*Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne*”, „*Historia*”, t. 9, Toruń 1973, s. 59–69.
- Jurek T., *Garść uwag o początkach Złotowa*, w: *Pomerania et alia. Opuscula Joachimo Zdrenka dedicata*, red. J. Karczewska, M. Tureczka, Toruń 2017, s. 173–189.
- Karczewska J., *Kujawsko-dobrzyńskie władztwo Władysława Opolczyka*, w: *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2001, s. 53–59.
- Karczewski D., *Kujawskie dokumenty księcia słupskiego Kazimierza IV (Każka) z lat 1371–1375*, *Cz. I*, „*Zapiski Historyczne*” 2002, t. 67, z. 1, s. 111–123.
- Kavka F., *Karel IV. a anjouovsko-piastovské dědictví*, „*Sborník historický*” 1989, t. 36, s. 5–63.
- Kavka F., *Karel IV. a anjouovsko-piastovské dědictví*, w: *Polska – Śląsk – Czechy. Studia nad dziejami stosunków kulturalnych i politycznych w średniowieczu*, red. R. Gładkiewicz („*Acta Universitatis Wratislaviensis*”, „*Historia*”, t. 81), Wrocław 1994, s. 81–153.
- Kavka F., *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–78). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika*, t. 1–2, Praha 1993.
- Kavka F., *Zum Plan der luxemburgischen Thronfolge in Polen (1368–1382). Strittige Forschungsfragen*, „*Zeitschrift für historische Forschung*” 1986, cz. 13, s. 257–283.
- Kętrzyński S., *Zapis Kazimierza Wielkiego dla Kazimierza Bogusławowica*, „*Przegląd Historyczny*” 1912, t. 14, s. 26–47.
- Mielcarz J., *Dzieje polityczne i społeczne Księstwa Słupskiego w latach 1372–1411*, Poznań 1976.
- Mitkowski J., *Kazimierz V (IV) Każko (1351–1377)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1967, s. 281–282.

- Nowakowski T., *Polityka północna Polski w latach 1356–1364 na tle jej sytuacji wewnętrznej*, „Zeszyty Naukowe Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy”, nr 72, „Nauki Społeczne”, nr 10, Bydgoszcz 1980, s. 75–104.
- Nowogrodzki S., *Między Luksemburgami, Wittelsbachami a Polską (Pomorze Zachodnie a Polska w latach 1323–1370)*, Gdańsk 1936.
- Pakulski J., *Kulisy sprawy Janka z Czarnkowa*, w: *Genealogia – Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. A. Radziwiński, J. Wroniszewski, Toruń 1996, s. 29–66.
- Rymar E., *Historia polityczna i społeczna Nowej Marchii w średniowieczu (do roku 1535)*, Gorzów Wielkopolski 2015.
- Rymar E., *Rodowód książąt pomorskich*, t. 2, Szczecin 1995.
- Rymar E., *Rodowód książąt pomorskich. Suplement*, Gdańsk 2003.
- Seibt F., *Karol IV*, przeł. C. Tarnogórski, Warszawa 1996.
- Sroka S., *Węgierskie i luksemburskie zabiegi o legitymizację córek Kazimierza Wielkiego*, w: *Kazimierz Wielki i jego państwo. W siedemsetną rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim*, red. J. Maciejewski, T. Nowakowski, Bydgoszcz 2011, s. 119–126.
- Szczur S., *Krakowski zjazd monarchów w 1364 roku*, „Roczniki Historyczne” 1998, t. 64, s. 35–58.
- Szybkowski S., *Rządy Kazimierza (Każka) Bogusławica w ziemi bydgoskiej. Jeszcze o otoczeniu księcia słupsko-bydgosko-dobrzyńskiego*, w: *Księżęta, urzędnicy, złoczyńcy* („Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza”, nr 6), red. B. Śliwiński, Gdańsk 1999, s. 235–263.
- Szymancka M., *Otoczenie księcia słupsko-dobrzyńskiego Każka*, w: *Szlachta, starostowie, zaciężni* („Gdańskie Studia z Dziejów Średniowiecza”, nr 5), red. B. Śliwiński, Gdańsk–Koszalin 1998, s. 301–327.
- Śliwiński J., *Powiązania dynastyczne Kazimierza Wielkiego a sukcesja tronu w Polsce*, Olsztyn 2000.
- Śliwiński J., *W sprawie polityki dynastycznej Kazimierza Wielkiego i Karola IV Luksemburskiego*, w: *Studia z dziejów polityki dynastycznej od XIII do XVII w.*, red. J. Śliwiński, Olsztyn 1993, s. 25–92.
- Śliwiński J., *Walka o koronę polską. Zjazd monarchów w Krakowie w 1364 roku*, Olsztyn 2012.
- Tęgowski J., *Małżeństwo Każka Bogusławica z Kenną Olgierdówną i jego rola w politycznych planach Kazimierza Wielkiego*, w: *Homines et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów. Studia historyczne ofiarowane Antoniemu Gąsiorowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, Poznań 1997, s. 125–133.
- Tęgowski J., *Piastowie i Giedyminowicze. Dzieje wzajemnych stosunków w średniowieczu*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2011, t. 3 (7), s. 77–86.
- Tęgowski J., *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań–Wrocław 1999.

- Tęgowski J., *Władztwo księcia Władysława Opolczyka w ziemi dobrzyńskiej i na Kujawach. Zarys problematyki*, w: *Książę Władysław Opolczyk. Fundator klasztoru Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie*, red. M. Antoniewicz, J. Zbudniewek, Warszawa 2007, s. 291–308.
- Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 2014.
- Veldtrup D., *Zwischen Eherecht und Familienpolitik. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV*, Warendorf 1988.
- Wróbel D., *Kwestia krzyżacka a wschodnia polityka Kazimierza Wielkiego po roku 1343*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 2007, t. 4, s. 136–187.
- Wyrozumski J., *Horyzont polityczny Janka z Czarnkowa*, „Studia Źródłoznawcze” 1990, t. 32–33, s. 57–65.
- Wyrozumski J., *Kazimierz Wielki*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986.
- Wyrozumski J., *Litwa w polityce Piastów*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, „Historia”, t. 26, Toruń 1992, s. 55–66.
- Zdrenka J., *Dokumenty Kazimierza IV księcia słupskiego pana Dobrzyń i Bydgoszczy (1351–1377)*, „Studia Bałtyckie” 1996, t. 1, s. 109–117.
- Zdrenka J., *Elżbieta, córka Bogusława V księcia pomorskiego żoną cesarza Karola IV*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1977, R. 32, nr 1, s. 1–11.
- Zdrenka J., *Pomorze Zachodnie w świetle polityki dynastycznej Kazimierza Wielkiego*, w: *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów*, red. K. Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 159–171.

ABSTRAKT

Postać Kazimierza – Każka IV (ok. 1351–1377), księcia słupskiego i dobrzyńskiego, pana Bydgoszczy, wzbudzała zainteresowanie historyków przede wszystkim dlatego, że był on jedynym wnukiem po kądzieli króla polskiego Kazimierza Wielkiego (1310–1370). Dzięki usynowieniu przez swego dziada stał się przez moment realnym kandydatem do tronu polskiego. Książę pomorski był wykorzystywany przez Kazimierza Wielkiego w jego polityce antykrzyżackiej (małżeństwo z córką wielkiego księcia litewskiego Olgerda) i w przetargach sukcesyjnych z siostrzeńcem – królem węgierski Ludwikiem Wielkim. Rola Każka w międzynarodowej polityce dynastycznej niepomiaralnie wzrosła od zawarcia małżeństwa cesarza niemieckiego i króla Czech Karola IV Luksemburskiego z jego starszą siostrą Elżbietą (1363). Jako cesarski szwagier stał się u schyłku życia króla Kazimierza ważnym, choć raczej biernym, elementem w planach sukcesyjnych Karola IV i polskich zwolenników dynastii luksemburskiej – stronnictwa legitymistów, przeciwko uprawnieniom do objęcia korony Królestwa Polskiego przez węgierskich Andegawenów.

Kontrakcja króla węgierskiego, zakończona złamaniem postanowień testamentu Kazimierza Wielkiego, przyniosła Ludwikowi koronę Polski. W oczach cesarza książę Każko stracił swoją wartość polityczną i stał się przykładowym wasalem króla Polski i Węgier Ludwika Andegaweńskiego. Walcząc w królewskiej służbie, został ciężko ranny i zmarł 2 stycznia 1377 roku.

DUKE CASIMIR IV (KAŻKO) AS LUXEMBOURG'S CANDIDATE FOR THE POLISH THRONE

ABSTRACT

Casimir IV – Każko (ca. 1351–1377), Duke of Słupsk and Dobrzyń, Lord of Bydgoszcz, has piqued the historians' interest mostly due to the fact that he was the only maternal grandson of the Polish King Casimir III the Great (1310–1370). Recognised by his grandfather, for a brief moment he was a legitimate candidate for the Polish throne. The Pomeranian duke played a role in Casimir III the Great's anti-Teutonic policy (his marriage with the daughter of the Grand Duke of Lithuania, Algirdas) and in his succession negotiations with his nephew – King of Hungary, Louis the Great. Każko's significance in international dynastic politics has greatly increased with the marriage between the German Emperor and King of Bohemia Charles IV and Każko's elder sister, Elisabeth (1363). As the emperor's brother-in-law, he became an important, although passive, element in the succession plans designed by Charles IV and the Polish supporters of the Luxembourg dynasty – a faction of legitimists, opposed to the prospect of the Polish Crown falling in the hands of the Hungarian Angevins. The Hungarian king's retaliation, which ended in breaking the stipulations of Casimir III the Great's testament, resulted in Louis claiming the Polish Crown. In the emperor's eyes, Każko has lost his political value and became an exemplary vassal of the King of Poland and Hungary, Louis the Great. While fighting in the king's service, Każko was severely wounded and died shortly after (January 2, 1377).